

I familiefasens vold

Unge mennesker er mest utsatt for vold og trusler om vold. Men når ungdomsfasen er over, og de fleste går over i parforhold og barnefamilier, er det de enslige som er mest utsatt. Disse tendensene gjelder for begge kjønn. Enslige kvinnelige forsørgere er spesielt utsatt, og familievold utgjør en større andel av volden for disse enn for andre volds ofre.

I analyser av resultater fra representative intervjuundersøkelser vil man ofte komme til en begrensning av muligheter på grunn av utvalgenes størrelse – selv når undersøkelsene er så store som Statistisk sentralbyrås (SSB) levekårsundersøkelser. Dette gjelder ikke minst når undersøkelsene kartlegger fenomen som er relativt sjeldne i befolkningen, som for eksempel utsatthet for ulike typer lovbrudd.

Sammenslåtte undersøkelser gir nye muligheter

SSB har tidligere publisert resultatene fra de syv levekårsundersøkelsene om utsatthet og uro for lovbrudd (se blant andre SSB 2005, Stene 2004 og Stene 2003). Disse tidligere beskrivelsene har i all hovedsak handlet om fordelingene etter kjønn og til dels alder. Det er også presentert noen hovedtall for ofre etter bostedsstrøk. At utviklingen, ofrene og de tilfellene av lovbrudd de har vært utsatt for kun er beskrevet ut fra disse dimensjonene, har i stor grad sammenheng med begrensninger på grunn av utvalgsstørrelsen.

Utviklingen i den voksne befolkningens utsatthet for lovbrudd, og da spesielt for vold og trusler, har over lang tid vært stabil. Den stabile utsattheten muliggjør en metode hvor vi slår sammen flere undersøkelser, slik at vi på en mer statistisk holdbar måte kan få en mer detaljert kjennskap til den voksne befolkningens utsatthet for vold og trusler. Vi har her slått sammen undersøkelsene fra de tre siste årene (1997, 2001 og 2004). Med dette grunnlaget har vi valgt å se nærmere på familiefaser, risikoen for å bli offer i disse fasene og hvilke typer overgrep de ulike ofrene beskriver.

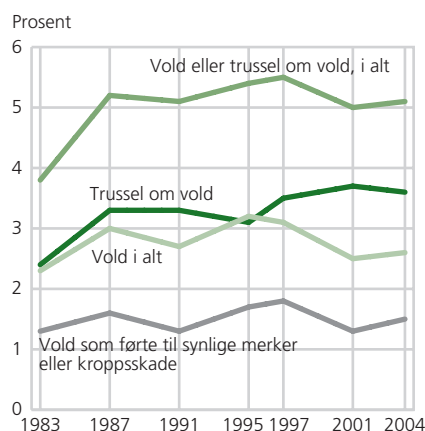
LKU om utsatthet og uro for lovbrudd

Levekårsundersøkelsene (LKU) har syv ganger i perioden 1983-2004 inneholdt spørsmål om befolkningens utsatthet for lovbrudd i løpet av ett år. Hver av disse undersøkelsene har inneholdt et representativt bruttoutvalg på 5 000 personer i befolkningen 16 år og over. I alle undersøkelsene er befolkningen spurt om deres utsatthet og uro for vold og trusler. I fire av undersøkelsene (1983, 1997, 2001 og 2004) har alle ofre for vold og trusler fått tillegsspørsmål om ulike forhold knyttet til inntil seks tilfeller av vold og trusler. I fire av undersøkelsene (1991, 1997, 2001 og 2004) er alle spurt om deres utsatthet for tyveri og skadeverk – med oppfølgingsspørsmål om inntil seks tilfeller av tyveri og skadeverk. I denne artikkelen presenteres noen mer detaljerte resultater om vold og trusler ved hjelp av en sammenslåing av de tre undersøkelsene fra perioden 1997-2004. Mer om LKU på [ssb.no: Levekårsundersøkelsen, oversiktside 1997-2004](http://www.ssb.no/levekaar/), <http://www.ssb.no/emner/00/02/levekaar/> og [Levekårsundersøkelsene om utsatthet og uro for lovbrudd](http://www.ssb.no/emner/03/05/vold/), <http://www.ssb.no/emner/03/05/vold/>.

Reid Jone Stene

Reid Jone Stene er kriminolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk (reid.jone.stene@ssb.no).

Figur 1. Utsatthet for vold og trusler, etter type lovbrudd. 1983-2004. Prosent av befolkningen 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1983-2004, Statistisk sentralbyrå.

Familiefase

Dette kjennemerket grupperer den intervjuede personen etter alder, samlivsstatus, om barn bor hjemme og barnas alder. Kjennemerket skiller mellom enslige og par, der par omfatter både gifte og samboende. 'Enslig' refererer altså til om personen lever i et parforhold eller ikke, og ikke til om vedkommende bor alene. Gruppene med barn omfatter personer som bor sammen med egne barn (medregnet stebarn og adoptivbarn) i alderen 0-19 år.

Mange veier ut og inn av familier

Familiefasen beskriver flere ulike dimensjoner ved en persons livssituasjon – men spørsmålet om man bor sammen med familiemedlemmer eller en partner, er helt sentralt. Det går et skille ved samlivsstatus, det vil si om personen er enslig eller bor i samliv med en annen voksen partner. Det går videre et skille når minst ett familiemedlem under 20 år inngår i bofellesskapet – enten man som ungdom bor sammen med foreldre, eller som voksen bor sammen med barn.

Generelt er vi i de ulike familiefasene ut fra hvor gamle vi er. De fleste av oss bor hjemme hos en eller begge foreldre frem til vi er ferdig med skolealderen – hvorpå en del flytter hjemmefra uten å gå inn i et samliv eller å etablere en ny familie. Noe senere, gjerne i løpet av alderen 25-44 år, inngår vi samliv og stifter småbarnsfamilier. De fleste enslige forsørgerne er også i denne aldersgruppen. Senere går de aller fleste over i en fase av livet hvor man ikke bor sammen med barn – enten dette skyldes at man ikke har barn, at barna har flyttet hjemmefra, eller at familien på annen måte – for eksempel gjennom en skilsmisse – har en endret bosituasjon. Blant dem som var 45 år eller eldre i LKU 1997-2004, var det om lag 20 prosent som bodde med barn under 20 år, 25 prosent var enslige og de resterende 55 prosent bodde i et parforhold.

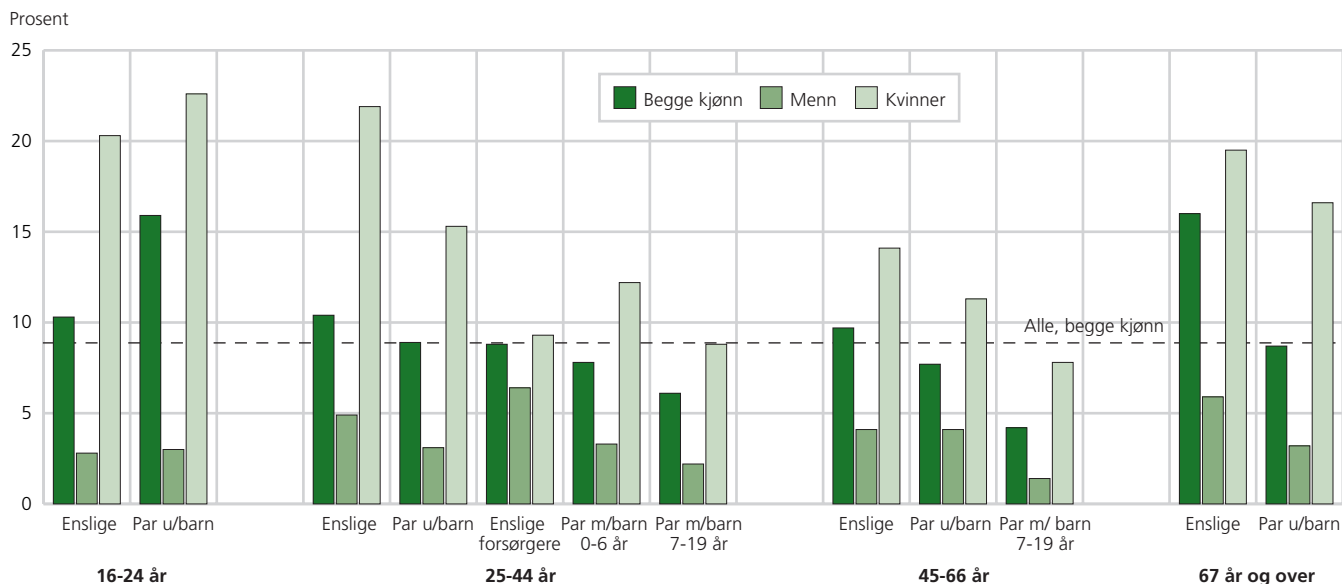
Kvinner og menn varierer noe i forhold til når de går inn i de ulike familiefasene. Kvinner går i noe tidligere alder inn i samlivs- og familieforhold enn menn. Aldersgruppene som brukes i statistikkene fra levekårsundersøkelsene, gjør imidlertid at disse ulikhetene blir mindre synlige – og vi finner noenlunde lik kjønnsfordeling i de fleste familiefasene og aldersgruppene som her er brukt. Det er imidlertid enkelte familiefaser som er langt mer preget av ulikhet i kjønn enn andre: Av alle enslige forsørgere som svarte på spørsmål om utsatthet for lovbrudd i LKU 1997-2004, var 82 prosent kvinner.

Våre familiefaser følger i stor grad en forventet livssyklus – hvor man går over i stadig nye faser. Det er imidlertid blitt vanligere å gå ut og inn av de samme familiefasene flere ganger. Den kronologiske rekkefølgen, hvor ofte man skifter, og hvor mange faser man opplever gjennom et liv – kan altså variere fra person til person. At familiefasene kan være omskiftelige og mangfoldige, gjør at de kan være vanskelig å gripe i en analyse som denne. Når vi her skal si noe om utsatthet for lovbrudd i løpet av ett år, og kun vet med sikkerhet hvilken familiefase personen hadde på det tidspunktet undersøkelsene ble gjennomført, kan vi heller ikke si helt sikkert hvilken familiefase offeret var i når han eller hun ble utsatt for lovbrudd. Men til tross for de mange mulige faseskiftene: Våre familiefaser følger stort sett et generelt og stabilt mønster, og hvilken fase vi er i, ser ut til å ha betydning for hva vi opplever og hvordan vi oppfatter våre omgivelser.

Enslig engstelse – og utrygghet blant unge par

Vi vet fra de siste levekårsundersøkelsene at det er blant de yngste og de eldste at det er flest som opplever uro for vold og trusler i sitt nærmiljø. Dette gjenspeiles delvis når vi ser på familiefasen til de som har opplevd en slik uro når de har gått alene ute der hvor de bor. De yngste og de eldste skiller seg imidlertid etter hvilken sivilstand de er i: For gruppene som helhet er det blant de yngste en betydelig større andel som har opplevd frykt for vold og trusler blant dem som er i et parforhold, mens det blant de eldste er en langt større andel blant de enslige. Det er da kun blant de yngste at vi finner større uro blant par enn blant enslige uten barn.

Figur 2. Uro for vold og trusler i nærmiljø, etter familiefase og kjønn. 1997-2004. Prosent av befolkningen 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1997-2004, Statistisk sentralbyrå.

Det er svært stor forskjell i andelen kvinner og andelen menn som sier at de har opplevd frykt for vold og trusler når de har gått alene på stedet der de bor. I LKU 1997-2004 er det mer enn fire ganger flere kvinner (14,2 prosent) enn menn (3,4 prosent) som sier at de i løpet av den siste tiden forut for undersøkelsen har opplevd å være noe eller svært urolig for å bli utsatt for vold eller trusler. I og med at forskjellene mellom kjønnene er så store, og at kvinner utgjør en ulik andel i de ulike familiefaser – vil det i hovedsak være kvinners uro for vold som blir synliggjort i de ulike familiefaser (se figur 2).

For alle aldersgrupper over 25 år er det enslige kvinner uten barn som føler seg mest utrygge. Blant enslige kvinner finner vi størst andel som har opplevd frykt for vold og trusler i alderen 25-44 år. Det ser ellers ut til at flere kvinner føler seg trygge etter hvert som de blir eldre, og etter hvert som de utvikler par og familieforhold. De i alderen 45-66 år, som bor i et parforhold og samtidig har barn i skolealder boende hjemme, ser samlet sett ut til å være de som føler seg mest trygge i sine nærmiljø. Etter oppnådd pensjonsalder øker imidlertid andelen urolige betydelig for kvinner i par og i enda større grad for de enslige.

Mange svar, men få overgrep i pensjonsalderen

Alle LKU-er med spørsmål om utsatthet og uro for lovbrudd, fra den første undersøkelsen i 1983 og frem til i dag, viser at de eldste er de som er minst utsatt for vold og trusler om vold. I enkelte år er det nesten ikke kartlagt noen tilfeller av vold blant dem som har oppnådd pensjonsalder, og i LKU 1997-2004 er det om lag 1 prosent som årlig blir utsatt for vold eller trusler blant dem som er 67 år eller eldre.

Selv om resultatene antyder en noe større andel utsatte blant eldre enslige enn blant jevngamle par, gir ikke undersøkelsene grunn til å påstå at det faktisk finnes en slik ulikhet. Den lave utsattheten blant de eldste gjør at det heller ikke er mulig å si noe mer holdbart om hvilke typer overgrep de få ofrene ut-

settes for. Dette til tross for at det, til sammen i de tre undersøkelsene, er hele 1 390 personer i alderen 67 år og eldre som har svart på spørsmål om deres utsatthet for vold og trusler om vold.¹

Godt voksne i par

Samlet sett er det om lag 3 prosent i aldersgruppen 45-66 år som årlig utsettes for vold eller trusler. I denne alderen er det noe flere menn enn kvinner som utsettes for vold, og noe flere kvinner enn menn som utsettes for trusler.

Blant dem som lever i et parforhold i alderen 45-66 år, finner vi at under 1 prosent årlig utsettes for vold – altså det samme som i aldersgruppen 67 år og over. I denne aldersgruppen er imidlertid risikoen for å bli voldsoffer tre ganger større blant de enslige enn blant dem som lever i parforhold – enten de bor med eller uten barn. Andelen som utsettes for vold og trusler blant de enslige i alderen 45-66 år, er på samme nivå eller høyere enn for befolkningen som helhet – i overkant av 5 prosent.

Enkelte enslige kvinner rapporterer om noe flere overgrep, spesielt trusler om vold – enn andre jevnaldrende ofre. Samlet sett finner vi derfor at kvinner blir utsatt for noe flere tilfeller av vold og trusler enn menn i aldersgruppen 45-66 år. Forskjellene er imidlertid ikke store, og det er svært få ofre i denne aldersgruppen som rapporterer om gjentatt og omfattende utsatthet.

Mer enn halvparten av de få voldstilfellene som er rapportert av personer som bor i parforhold, har skjedd på arbeidsplassen. I underkant av hvert fjerde tilfelle rettet mot de enslige fant sted på jobben. De enslige rapporterer også i noe større grad om vold i tilknytning til private boliger – sammenliknet med de som lever i par.

Familiefreden senker seg for de fleste...

I alderen 25-44 år er det en stor spredning og det er mange som lever i de ulike familiefasene. Til sammen er det nesten 3 900 personer i alderen 25-44 år som har svart på spørsmål om utsatthet for lovbrudd i LKU 1997-2004, og denne aldersgruppen utgjør dermed om lag 40 prosent av alle personene som har deltatt i undersøkelsene.

Ifølge LKU 1997-2004 er det 6,4 prosent som årlig utsettes for vold eller trusler i aldersgruppen 25-44 år. Som for de noe eldre, er det en tilnærmet lik andel ofre blant kvinner og menn – med noe flere ofre for vold blant menn og noe flere ofre for trusler om vold blant kvinner.

... men ikke for alle unge voksne eller mødre

Når vi deler aldersgruppen inn etter familiefaser, ser vi imidlertid at det er relativt store forskjeller i risikoen for å ende opp som et offer. Andelen som årlig blir ofre er større blant de enslige – og da spesielt blant de enslige forsørgerne. Vi ser videre at risikoen for å bli utsatt, for både vold og trusler, reduseres betydelig etter hvert som par- og familieforholdet utvikler seg: Er du enslig forsørger, har du

Tabell 1. Utsatthet for vold og trusler, etter familiefase for personer 44-66 år. 1997-2004. Prosent

	Alle	Enslige 45-66 år	Par uten barn 45-66 år	Par, 45-66 år med barn 7-19 år
Vold eller trusler om vold i alt	5,2	5,4	1,9	2,4
Vold i alt	2,7	3,4	0,7	0,9
Vold med merker eller kroppsskader	1,5	1,9	0,2	0,1
Vold uten merker eller kroppsskader	1,7	2,2	0,6	0,7
Trusler om vold	3,6	3,9	1,6	2,0
Andel som er urolige for vold eller trusler på bosted	8,9	9,7	7,7	4,2
Antall personer (N)	9 930	572	1 776	705

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1997-2004, Statistisk sentralbyrå.

omtrent fire ganger så høy risiko for å bli et offer for vold eller trusler om vold – sammenliknet med de som lever i par og har barn i skolealder boende hjemme.

Å leve i et parforhold med barn, og da spesielt småbarn, er den aller vanligste fasen når man er i alderen 25-44 år. Gjennomsnittlig oppgir også ofre som lever i parforhold noe flere tilfeller av vold og trusler enn det de enslige ofrene i samme aldersgruppe gjør. Så selv om andelen ofre er betydelig mindre blant personer som lever i barnefamilier, er de utsatt for nesten halvparten av alle voldstilfeller mot personer i alderen 25-44 år. Noe over halvparten av de kartlagte voldsepisodene mot personer i parforhold, skjedde mot kvinner. Småbarnsmødre og småbarnsfedre er utsatt for like mange tilfeller av vold. Blant dem som bor i parforhold med barn i skolealder, er det imidlertid flere ofre for – og tilfeller av – vold mot kvinner.

Omtrent halvparten av alle kartlagte tilfeller av trusler om vold mot enslige i alderen 25-44 år har skjedd i tilknytning til private boliger. Blant jevnaldrende som lever i par, både med og uten barn, er det mindre enn hver tredje trussel som har skjedd i eller ved egen eller andres bolig. Personer som bor i par oppgir langt oftere, for om lag halvparten av alle tilfeller, at de er blitt truet på arbeidsplassen. En klient, pasient eller kunde var gjerningspersonen i hele 40 prosent av alle tilfeller av vold og trusler mot par – enten de bor med barna eller ikke. De enslige uten barn opplever i over halvparten av alle tilfeller å bli utsatt for vold eller trusler fra helt eller delvis ukjente personer. Enslige forsørgere er, spesielt for trusler, særlig utsatt fra tidligere eller nåværende familiemedlemmer.

I aldersgruppen 25-44 år er det omtrent like mange enslige personer, som personer som lever i en familie med barn i skolealder. Selv om det er dobbelt så mange ofre for vold blant de enslige, har ofrene i de to gruppene opplevd nesten like mange voldsepisoder. Helsekonsekvensene etter den volden de har opplevd, er også noe ulike: Volden mot de enslige har i nesten hvert fjerde tilfelle endt med behandling hos helsepersonell, og i hvert femte tilfelle med at offeret ble sykemeldt. Ofre som bor i parforhold og med barn i skolealder, i all hovedsak mødre, oppsøker helsepersonell i langt mindre grad – sjeldnere enn hver tiende gang de utsettes for vold. De etterfølgende konsekvensene av voldsepisodene ser imidlertid ut til å være større for disse kvinnene enn for de enslige, da de i hvert tredje tilfelle blir sykemeldt eller på annen måte hindret fra å gjøre sine daglige gjøremål. Etter hver fjerde voldsepisode ble offeret sykemeldt eller på annen måte hindret i sine daglige gjøremål i mer enn 8 dager.

De fleste kartlagte volds- og trusseltilfellene mot "enslige forsørgere" og "par med barn 7-19 år" i alderen 25-44 år har skjedd mot kvinner.² Selv om det må tas forbehold på grunn av de lave antallene kartlagte tilfeller, finner vi også andre likheter: Disse to gruppene har det til felles at de er utsatt for

Tabell 2. Utsatthet for vold og trusler, etter familiefase for personer 25-44 år. 1997-2004. Prosent

	Enslige 25-44 år	Par 25-44 år uten barn	Enslige forsørgere 25-44 år	Par 25-44 år med barn 0-6 år	Par 25-44 år med barn 7-19 år
Vold eller trusler om vold i alt	10,0	8,0	11,5	4,4	3,1
Vold i alt	4,2	2,8	5,3	2,1	2,0
Vold med merker eller kroppsskader	2,6	1,4	2,4	1,0	1,2
Vold uten merker eller kroppsskader	2,7	2,0	3,3	1,4	1,4
Trusler om vold ...	8,0	6,1	8,5	3,1	2,2
Andel som er urolige for vold eller trusler på bosted	10,4	8,9	8,8	7,8	6,1
Antall personer (N)	766	608	263	1 456	798

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1997-2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Utsatthet for vold og trusler, etter familiefase for personer 16-24 år. 1997-2004. Prosent

	Alle	Enslige 16-24 år			Par 16-24 år, uten barn
		Alle	Bor hos foreldre	Bor ikke hos foreldre	
Vold eller trusler om vold i alt	5,2	11,6	10,9	12,9	12,2
Vold i alt	2,7	7,6	7,0	8,7	9,3
Vold med merker eller kroppsskader	1,5	5,0	4,6	5,8	5,4
Vold uten merker eller kroppsskader	1,7	4,2	3,5	5,4	5,7
Trusler om vold	3,6	6,3	6,4	6,3	8,1
Andel som er urolige for vold eller trusler på bosted	8,9	10,3	8,3	14,4	16,0
Antall personer (N)	9 930	1 149	782	367	205

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1997-2004, Statistisk sentralbyrå.

overgrep som ikke er så sterkt knyttet til rus, da to tredjedeler av alle tilfellene av vold og trusler er begått av en gjerningsperson som ikke er påvirket av alkohol eller andre rusmidler. Av alle tilfeller av vold mot disse kvinnelige ofrene, er om lag 45 prosent "familievold" – det vil si at voldsutøveren er et nåværende eller tidligere familie-medlem. Ingen andre grupper av volds ofre har en så høy andel familievold, uansett familiefase.

Ungdom mest utsatt for vold, uansett fase

Alle levekårsundersøkelsene viser at risikoen for å bli utsatt – spesielt for vold, både med og uten kroppsskader, men også for trusler – er klart høyest i den yngste aldersgruppen. Ut fra de tre siste undersøkelsene er det samlet sett nesten dobbelt så stor sjanse for å bli utsatt for vold og trusler hvis du er i alderen 16-24 år, sammenliknet med om du er i alderen 25-44 år. Dette gjelder for både kvinner og menn.

I alle faser er mer enn hver tiende ungdom utsatt for minst ett tilfelle av vold eller trussel om vold i løpet av ett år. Risikoen for å bli et offer er høy både for unge kvinner og menn, uansett familiefase. Ungdom i de ulike familiefasene har alle en høyere risiko for å bli utsatt for vold, sammenliknet med alle andre familiefaser blant de eldre. Selv om andelen ofre blant ungdom er gjennomgående høy, finner vi likevel noen vesentlige forskjeller i hva ofrene i de ulike ungdomsgruppene blir utsatt for.

Det er relativt få ungdommer i undersøkelsen som ikke bor hjemme eller som bor i parforhold. Selv om mange ungdommer blir utsatt for vold og trusler, vil det for disse små befolkningsgruppene være en viss usikkerhet i de risiko-verdiene som undersøkelsens resultater viser.³ Det kan likevel se ut til å være enkelte reelle fenomen i disse mindre gruppene som blir fanget opp i undersøkelsene.

Økt risiko å flytte hjemmefra?

Hvorvidt man bor hjemme eller ikke ser ut til å ha en viss betydning for risikoen for å bli voldsoffer – men ikke i like stor grad for andelen som utsettes for trusler om vold. Samlet sett er det ikke store forskjellene mellom de enslige som bor eller ikke bor hjemme, og vi finner heller ikke betydelige forskjeller mellom aldersgruppene 16-19 år og 20-24 år. En nærmere undersøkelse antyder imidlertid at det kan finnes noen forskjeller blant de enslige unge etter kjønn.

Er du en ung kvinne kan det å bo hjemme med foreldre eller ikke se ut til å utgjøre en betydelig forskjell i risiko for å bli et voldsoffer. Med forbehold om at gruppen er liten i undersøkelsene, finner vi at kvinner i alderen 16-24 år som ikke bor hjemme (og da spesielt før de er fylt 20 år) er den ungdomsgruppen som har høyest risiko (15 prosent) for å bli utsatt for vold og trusler. Denne ungdomsgruppen kan da se ut til å ha en særlig høy risiko for å bli utsatt for vold. Vi finner ikke en tilsvarende økt risiko for enslige unge menn som har flyttet hjemmefra.

Opplever unge kvinner og menn ulike overgrep?

Av enslig ungdom i alderen 16-24 år er 12 prosent menn og 10 prosent kvinner utsatt for minst ett tilfelle av vold eller trusler i løpet av et år. LKU 1997-2004 viser at enslige unge menn har noe større risiko for å bli utsatt for vold, og da særlig den som medfører fysiske skader, og enslige unge kvinner er noe mer utsatt for trusler.

Generelt er det slik at unge menn, i større grad enn unge kvinner, opplever å bli utsatt for vold i forbindelse med uteliv. Tre fjerdedeler av alle voldstilfeller mot unge menn har skjedd ute på offentlig sted, mens dette gjelder for en tredjedel av all vold mot unge kvinner. Nesten halvparten av alle voldstilfeller mot unge kvinner, og hvert tiende tilfelle mot unge menn, skjer i eller ved egen eller and-res bolig. Mer enn tre fjerdedeler av all vold mot menn er også utført av en helt eller delvis ukjent gjerningsperson, for kvinner gjelder dette for under halvparten. Det er i tillegg slik at tre fjerdedeler av alle voldstilfeller mot unge menn, og halvparten av alle tilfeller mot kvinner, er utført av en ruspåvirket gjerningsperson.

At kvinner og menn mange ganger opplever å bli utsatt for vold på forskjellige arenaer, og av gjerningspersoner de har forskjellig relasjon til, gjelder også på tvers av de ulike familiefasene. Av den volden som de unge enslige kvinnene opplever, skjer imidlertid en betydelig større andel på offentlig sted og blir utført av ruspåvirkede og helt eller delvis ukjente gjerningspersoner – sammenliknet med fordelingen av den volden som kvinner i par blir utsatt for.

Dramatiske unge par?

Vi har sett av de eldre aldersgruppene at det å leve i par, og i enda større grad i en barnefamilie, medfører en redusert andel utsatte. Det å leve i par som ungdom ser imidlertid ikke ut til å ha samme betydning i forhold til risiko som for de voksne. Samlet sett er det like stor risiko blant de enslige som ikke bor hjemme og de som lever i par. Blant par er det imidlertid flere som har opplevd å bli utsatt for tilfeller av både vold og trusler i løpet av ett år. Ser vi på andelen som blir utsatt for trusler og andelen som blir utsatt for vold hver for seg, viser det seg derfor at risikoen for å bli utsatt for både vold og trusler er noe høyere for de som lever i par enn for de enslige (se tabell 3).

Risikoen for å bli utsatt for vold eller trusler er omtrent like stor for kvinner som for menn blant de som lever i par. De kvinnelige ofrene i par opplever imidlertid å bli utsatt for flere overgrep enn menn, og de ser også ut til å oppleve ulike typer voldsovergrep.

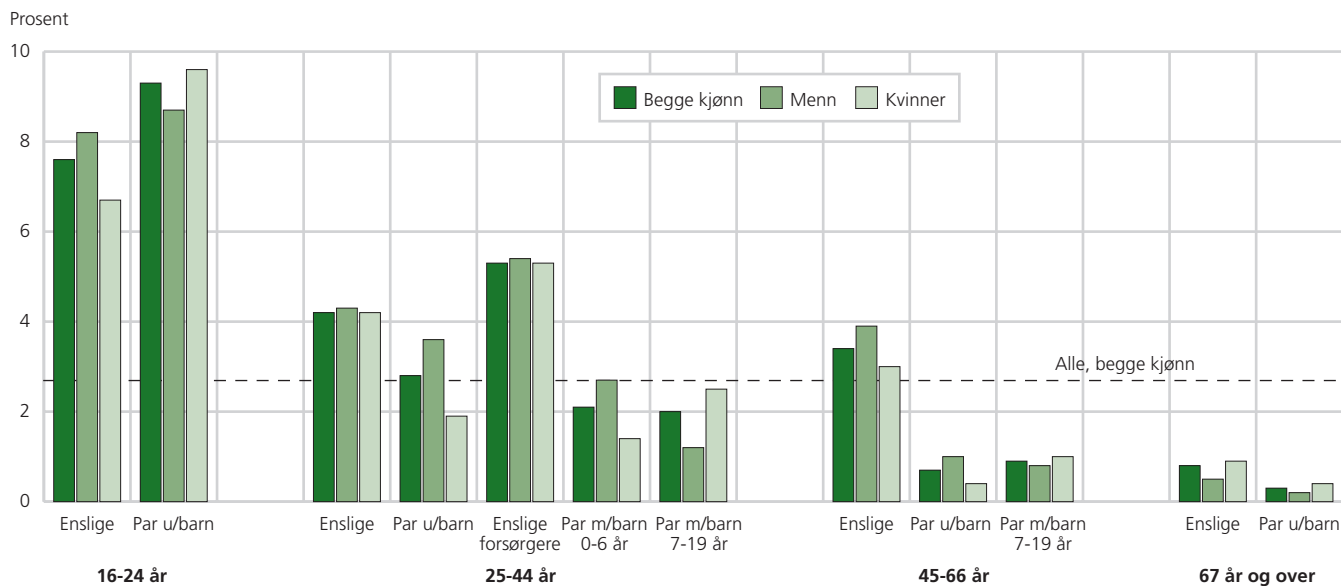
Tre av fire voldstilfeller som menn i par blir utsatt for, skjer ute på offentlige steder. Volden er i de aller fleste tilfeller utført av en ruspåvirket og, for offeret, helt eller delvis ukjent gjerningsperson. Ofrene blant unge menn som lever i par skiller seg i så måte ikke fra ofrene blant enslige unge menn.

Nesten halvparten av alle rapporterte tilfeller av vold mot unge kvinner i par er utført av en klient, pasient eller kunde – og har skjedd på arbeidsplassen eller lærestedet. Hvert tredje tilfelle av vold har skjedd i tilknytning til boliger, og mindre enn hvert femte tilfelle har skjedd ute på offentlig sted. Av den volden som de enslige unge kvinnene opplever, finner vi en høyere andel som har skjedd på både den private og den offentlige arena.

Om kartleggingen av volds- og trusseltilfeller i LKU

Undersøkelsen gir hvert offer en mulighet til å beskrive inntil seks tilfeller av vold og trusler. I undersøkelsen kartlegges først de mest alvorlige voldstilfellene, og til slutt truslene om vold. Alle ofre blir i tillegg spurt om hvor mange tilfeller av vold (med og uten kroppsskader) og trusler de har opplevd i løpet av det siste året. Vi får da opplysninger som kan si oss noe om hvor mange av de ulike typene lovbrudd som ikke blir nærmere kartlagt i undersøkelsen (hvert offer kan oppgi et tosfret antall av de ulike typene overgrep). Om lag hvert tiende offer rapporterer om seks eller flere tilfeller av vold og trusler. De aller fleste (mer enn 95 prosent) tilfeller av vold som medfører kroppsskader blir dermed kartlagt. Det er noe mer av volden uten fysiske skader, og i enda større grad trusler, som ikke blir nærmere beskrevet. Dette er hovedsakelig vold og trusler som er konsentrert mot noen svært få og betydelig belastede ofre. Det er de enslige, fra de yngste og opp til 66 år – unntatt enslige forsørgere – som har oppgitt flest antall overgrep som ikke er nærmere beskrevet.

Figur 3. Utsatthet for vold, etter familiefase og kjønn. 1997-2004. Prosent av befolkningen 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1997-2004, Statistisk sentralbyrå.

Ut fra LKU 1997-2004 kan vi med andre ord ikke slå fast at unge kvinner som lever i parforhold er spesielt utsatt for familievold eller vold i parforhold. Både kvinner og menn som lever i parforhold ser imidlertid ut til å oppleve langt mer trusler om vold i det private rom, sammenliknet med det de enslige kvinner og menn gjør. Mer enn halvparten av alle trusler mot unge i parforhold har skjedd i eller ved egen eller andres bolig – og i nesten halvparten av alle tilfellene er det en nabo, venn eller kollega som har kommet med trusselen om vold.

Enslig utsatthet i private og offentlige rom

I LKU 1997-2004 utgjør enslige i alderen 16-24 år drøyt 11,5 prosent av alle som har svart, mens gruppen har blitt utsatt for hele 33 prosent av alle de nærmere beskrevne voldsepisodene – og nesten 40 prosent av alle voldstilfeller som har gitt fysiske merker eller skader. Ut fra den volden som er kartlagt i LKU 1997-2004, er med andre ord hvert tredje tilfelle av all vold mot voksne i Norge rettet mot denne gruppen.⁴ I tillegg er hver tiende av de enslige i alderen 25-44 år utsatt for vold eller trusler. Vi har også sett at utsattheten for de enslige blir halvert når vi kommer over i aldersgruppen 45-66 år, og at det er svært få ofre for vold og trusler blant dem som er i pensjonsalderen.

Ut fra sammenhengen mellom utsatthet og alder for de enslige, er det grunn til å tro at utsattheten som enslig først reduseres et godt stykke inn i voksenalderen. Gjennom å se på familiefaser har vi dermed avdekket at det finnes en gruppe voksen ungdom som er like utsatt som det ungdom er. Etter ungdomstiden er det med andre ord ikke en økende alder, men snarere spørsmålet om man går over i en annen familiefase med partner eller barn som er avgjørende for om risikoen for vold reduseres.

Familiefase, kjønn og risiko for vold

Når vi ser på utsattheten for kvinner og menn i de ulike familiefasene, er det gjennomgående relativt små forskjeller mellom kjønnene i risiko for å bli et

offer. Andel utsatte for vold og trusler er i langt større grad avhengig av alder og, etterhvert som du blir eldre – hvilken familiefase du er i. Selv om det generelt er slik at en noe større andel enslige menn er utsatt for vold, og enslige kvinner er noe mer utsatt for trusler, er det livssituasjonen som enslig eller ikke som ser ut til å bety mer enn kjønn.

Det finnes imidlertid visse unntak fra den generelle kjønnslikheten i voldsrisiko innenfor enkelte mindre grupper, for eksempel enslige i alderen 16-19 år som ikke bor hjemme – hvor kvinner er spesielt utsatt. Det finnes også enkelte befolkningsgrupper hvor kjønnsfordelingene er ulike, samtidig som risikoen for å bli utsatt er høyere enn i andre jevnaldrende familiefaser med en mer jevn kjønnsfordeling. Dette gjelder spesielt de enslige forsørgerne i alderen 25-44 år (kvinner utgjør 86 prosent), de som er 16-24 år og lever i par (kvinner utgjør 66 prosent) og enslige i alderen 25-44 år (menn utgjør 67 prosent).⁵

Selv om den generelle risikoen for å bli et offer er relativt lik innenfor de ulike familiefasene, har vi sett at en del av de kvinnelige ofrene opplever å bli ofre for andre typer vold enn det de fleste mannlige ofrene blir. Vi ser også at mange enslige, spesielt kvinner, har opplevd relativt mye vold og trusler på private arenaer fra personer de kjenner. Vi har videre sett at en del ofre som er i par – både blant dem som har og ikke har barn, og i ulike aldersgrupper – i større grad enn andre rapporterte om vold på arbeidsplassen. At såpass mange enslige kvinner, sammenliknet med de som er i par og familier, rapporterer om overgrep i det private rom – kan ha mange forklaringer. Resultater fra andre undersøkelser av vold i parforhold viser at en del vold og trusler har en sammenheng med samlivsbrudd (Haaland, Clausen og Schei 2005). De beskrevne tilfellene av vold og trusler kan med andre ord være forbundet med en tidligere familiefase, og for noen ofre vil det også være årsaken til at de har gått inn i en ny familiefase.

Etterord om de små, men spesielt utsatte, grupper

Mange av de presenterte sammenhengene er godt innenfor de statistiske feilmarginene som det normalt opereres med i denne type analyser. Til tross for det store utvalget i LKU 1997-2004 møter vi imidlertid ganske raskt grensene for hvor mye vi kan si om risikoen, og hvilke typer av tilfeller, de ulike gruppene av befolkningen blir utsatt for. Andre som har brukt metoden med å slå sammen flere intervjuundersøkelser, har da også anvendt langt flere undersøkelser fra en lengre tidsperiode (jf. Estrada og Nilsson 2004 om alenemødres utsatthet i Sverige i perioden 1988-1999). Enkelte av resultatene vi her har presentert som mer eller mindre holdbare sammenhenger, kan det derfor sås tvil om. Vi har likevel valgt å gå relativt langt i å beskrive utsatthet innenfor enkelte små grupper.

De presenterte sammenhengene som ligger i grenselandet for dette, er vurdert ut fra hvor gjennomgående og logiske resultatene er i forhold til andre tilsvarende og større grupper. Resultatene for de mindre gruppene er også vurdert i forhold til samsvaret med resultatene fra andre liknende undersøkelser som har sammenliknbare og, i noen tilfeller, større utvalg. Referansene har da vært den nylig gjennomførte norske spørreundersøkelsen om utsatthet for vold i parforhold (Haaland, Clausen og Schei 2005), de svenske levekårsundersøkelsene som årlig er gjennomført i perioden 1978-2002 (SCB 2004), og til en viss grad levekårsundersøkelsene i Danmark (Andersen 2003).

¹ Blant de aller eldste er noen grupper ikke representert i resultatene fra levekårsundersøkelsene – enten fordi de har frafall på grunn av redusert helse, eller fordi de på grunn av opphold i institusjoner ikke er en del av utvalget. LKU kan derfor ikke gi svar på om disse spesielt sårbare gruppene er mer eller mindre utsatt for vold eller trusler om vold enn andre.

² Henholdsvis 90 og 80 prosent av alle tilfeller av vold og trusler er mot kvinner i disse gruppene.

³ Gruppene "par 16-24 år" (N=205, kvinner N=135) og "enslig 16-24 år bor ikke hos foreldre" (N=367, kvinner N=177) er små og det kan derfor være tilfældige utslag. Dette kan også være tilfellet for "enslige forsørgere 25-44 år" (N=263, kvinner N=226).

⁴ Om forskjellen mellom de beskrevne og oppgitte antall tilfeller av vold og trusler, og begrensningene på grunn av dette, se egen tekstboks.

⁵ Andre familiefaser i LKU1997-2004 hvor ett av kjønnene utgjør 60 prosent eller mer: Par 25-44 år med barn 7-19 år (60 prosent kvinner), Par 67 år og eldre uten barn (61 prosent menn), Enslige 67 år og eldre (73 prosent kvinner).

Referanser

- Andersen, Bjarne Hjorth (2003): Vold og nervøsitet for vold, i: Andersen red.: *Uviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede*, Socialforskningsinstituttet 03:14, København.
- Estrada, Felipe og Anders Nilsson (2004): Exposure to threatening and violent behavior among single mothers. The significance of Lifestyle, Neighbourhood and Welfare Situation, *British Journal of Criminology* 44(2).
- Haaland, Clausen og Schei (Red.) (2005): *Vold i parforhold - i ulike perspektiv*. NIBR-rapport 2005:3, Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- SCB (2004): *Offer för våld och egendomsbrott 1978-2002*, Levandeförhållanden Rapport 104, Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SSB (2005): *Levekårsundersøkelsene om utsatthet og uro for lovbrudd*, <http://www.ssb.no/kriminalitet/vold/>
- Stene, Reid J. (2004): Mange - men færre - ofre, *Samfunnsspeilet* 3, 2004, Statistisk sentralbyrå.
- Stene, Reid J. (2003): Vold og trusler i 20 år. Levekårsundersøkelsene 1983-2001, *Samfunnsspeilet* 1, 2003, Statistisk sentralbyrå.